

26.10.2009

Kort skriftlig opsamling fra oplæg og debat på seminaret om kunstens rolle i samfundet. Det årlige seminar arrangeres af repræsentantskaberne for Statens Kunstråd og Statens Kunstfond.

Repræsentantskaberne for Statens Kunstråd og Statens Kunstfond afholdt 1. – 2. oktober 2009 det første fælles seminar om kunstens rolle i samfundet, som de to repræsentantskaber har fået til opgave at arrangere en gang årligt. Der er behov for at kunstlivet – over for borgere og politikere - medvirker til at tydeliggøre og præcisere kunstens rolle i samfundet og vigtigheden af at prioritere og investere i kunsten. Tanken bag de årlige seminarer er at skabe en ramme for en aktuel politisk-kunsthaglig debat. Seminaret skal favne bredt både deltagermæssigt og emnemæssigt, og skal dermed bidrage til at kvalificere den offentlige debat om kunst og kunststøtte.

Ved seminaret i år havde repræsentantskaberne valgt at sætte fokus på følgende temaer: **Kunstnernes vilkår og muligheder for kunstnerisk skaben, Æstetik som paraplybegreb, Kunstens værdi i byens rum og Det kunstpolitiske rum.**

Deltagerne var medlemmerne af Statens Kunstfonds og Statens Kunstråds repræsentantskaber og udvalg. Endvidere var kulturministeren og Folketingets Kulturudvalg indbudt sammen med særligt inviterede aktører og debattører fra kunst- og kulturlivet.

De to repræsentantskabsformænd indledte. Søren Møller, formand for Statens Kunstfonds Repræsentantskab, glædede sig over muligheden for, at medlemmerne af fondens og rådets repræsentantskaber og udvalg sammen med andre aktører på den kunsthaglige og kunstpolitiske scene kunne debattere det fælles interessefelt, med mulighed for i fællesskab at kunne påvirke kunstpolitiske strategier. Seminaret skal bl.a. ses som et idéforum, men også som en mulighed for at påvirke den offentlige debat. Kunststøtten er et væsentligt politikområde, og der er behov for en løbende og kvalificeret diskussion af kunststøttens legitimitet og rammebetingelser.

Uffe Andreasen, formand for Repræsentantskabet for Statens Kunstråd, uddybede synspunktet, at kunsten, i stedet for at skulle tjene ydre formål, får betydning for det enkelte menneske, for dets mulighed for at fordybe og udvikle sig. Det nyskabende og grænseoverskridende i kunsten er samtidigt et udviklingspotentiale for samfundet. Derfor har det innovative samfund brug for kunstens og kunstnernes kompetencer til at udvide og afprøve samfundsværdierne. Dansk kunststøtte skal også tænke offensivt i forhold til internationalisering.

Til belysning af seminarets overordnede tema var indkaldt fire oplægsholdere, som sammen med seminarets konferencier Synne Ribbjerg ajourførte hver deres emne og inspirerede til livlig debat.

Kunstnernes vilkår og muligheder for kunstnerisk skaben. Forfatter og oversætter Thomas Harder ville med sit oplæg udrede begrebsforvirringer og besvare spørgsmål: Kunstnere repræsenterer en mangfoldighed af vilkår og rammer at udøve kunstnerisk virksomhed i – fra den, som "ikke kan lade være med at skabe kunst" til den, der ud fra økonomisk eller eksistentielt valg, ved siden af et kunstneriske virke, også arbejder ikke-kunstnerisk. Nogle kunstnere defineres som skabende, andre som udøvende kunstnere. Der er kunstnere, der arbejder alene – og kunstnere, hvis kunstneriske virksomhed foregår i kollektive kunstneriske sammenhænge eller ligefrem forudsætter institutionelle infrastrukturer. Nogle kunstnere arbejder kunstnerisk i ansættelsesforhold - andre som selvstændige virksomhedsledere, med - måske - ansatte til at tage sig af udførelsen af deres kunstneriske produktion.

Begrebet dansk kunstner er rummeligt: i praksis defineret ved, at den kunstneriske virksomhed har markeret sig i dansk kunstliv på en sådan måde, at det ud fra en kunstkyndig vurdering er rimeligt at kalde vedkommende dansk kunstner – og støtte via det danske kunststøttesystem.

Svarer den nuværende danske støttestruktur til kunstens nuværende behov? Harders svar var, at det tostrengede kunststøttesystem, hvor Statens Kunstråd har fokus på støtten til værket og Statens Kunstfond har fokus på kunstneren – sammen med de øvrige statslige kunststøttesystemer – vel alt i alt ganske godt dækker den mangfoldighed af støttebehov, som kunstnerne og også samfundet har. Og at støttestrukturen over en samlet kam er tilrettelagt så de fremmer de forskellige konkrete kunstnerisk og kulturelle formål, de hver især og tilsammen skal tage sig af, om det fx er støtten med fokus på den enkelte skabende kunstners fortsatte kunstneriske udviklingsarbejde, eller det er støtten med fokus på at give borgerne gode kunstoplevelser – og om støtten fx tildeles ud fra en meget konkret vurdering af kunstnerisk kvalitet eller på grundlag af mere objektive kriterier.

Harder ville ikke dermed sige, at kunststøttesystemerne – hvis man tænkte sig den samlede danske kunststøttestruktur konstrueret fra grunden – skulle opbygges præcis på samme måde. De eksisterende forhold må ses som resultat af en århundredelang opbygningsproces. Der vil fortsat og løbende være behov for justeringer og udbygninger, også mhp. yderligere bevillingsbehov for at imødekomme nye og ændrede behov i samfundet. Harder henviste til inspirationsmuligheder i andre landes kunststøttesystemer og – strukturer, hvor råd og fond eksempelvis er samlet i ét organ. Flere debattører tog disse sidste vinkler op.

Begrebet oplevelsesøkonomi fandt både Harder og de øvrige debattører det svært at forholde sig til - ud fra en generel betænkelighed overfor den instrumentalisering af kunsten, som det begreb skaber grundlag for. På den anden side kunne man se de samfundsmæssige grunde til at understrege den værdiskabelse, som ud fra denne begrebsdannelse kan bringes ind i hvert fald for nogle kunst- og kulturområder.

Æstetik som paraplybegreb. Kunstens rolle i samfundet må nødvendigvis være flertydig og mangfoldig. Sådan affejede professor Frederik Stjernfelt sommerens polemik om, hvorvidt kunsten, kulturpolitikken eller kulturministeren burde være mere provokerende eller ej. Opfattelsen af kunst som provokation alene er en fejl diagnose, der i værste fald er med til at reducere store mængder stor kunst, som falder uden for denne kategori. Det betyder ikke nødvendigvis, at kunsten er holdnings- eller indholdsløs, hvis den ikke provokerer. Tværtimod.

Mange værker kan opleves og forstås med en flerhed af æstetiske tilgange, eksempelvis kan kunsten give os viden om fjerne steder og tider (både fiktive og reelle), styrke indlevningsevnen, styrket tankeeksperimenter, give historisk forståelse, bekræfte eller udfordre ens verdensbillede, tilbyde tragik, trøst, morskab, sarkasme, kritik, chok ect.

Stjernfelt forsvarede kunstens autonomi og mangfoldighed, som kan ske fyldestgørende, hvis kunstens offentlige menings- og frihedsrum ikke stigmatiseres med prædikater. Kunsten skal lige så lidt forpligtes på en lov om provokation, som den skal være politisk eller national.

Debattører i salen holdt Stjernfelts kritik af negationen og den til lejligheden fremfundne vending, "én-definition-fejlen", op imod kunststøttesystemet, og tilsluttede sig at der ikke kunne være tale om at finde kun ét redskab til at definere god kunst.

Mange gjorde opmærksom på, at konflikt og nyhed som journalistisk genre har bredt sig, og derfor er det ofte kun den provokerende kunst, der får taletid i medierne. Der blev lagt stor vægt på, at man i kunststøttesystemet fortsat prioriterer kunsten ud fra en mangfoldighed af æstetiske tilgange.

Kunstens værdi i byens rum. Centerleder Dorte Skot-Hansen tegnede et billede af byens kulturpolitik i lyset af den globale konkurrence fra 1960 og op til vores tid ved at vise forskellige eksempler på kulturpolitiske strategier for byudvikling. Skot-Hansen stillede spørgsmålstejn ved kulturpolitiske strategier for kultur

som væksthæder og magnet for at tiltrække bestemte befolkningsgrupper og erhverv. Er grundlaget for at instrumentalisere kunst og kultur i den sammenhæng rimeligt?

Der er sket en vældig demokratisering af kulturen i byerne som følge af en "lag-på-lag" kulturpolitik med flere parallelle rationaler, som oftest baseret på følgende oplysning, social forandring, økonomisk udvikling og underholdning. Alle disse rationaler bygger på en instrumentel logik, der ser kunsten som et middel - og som oftest, hvor det økonomiske rationale legitimerer finansieringen af kultur. For byerne handler det ikke længere om at opdrage borgeren, men om at være konkurrencedygtige på byudvikling og lokke erhverv, turister og skatteborgere til. Oplevelse og omsætning erstatter således en traditionel oplysningskultur og opdragelsen af borgeren til demokratisk meddeltagelse.

Skot-Hansens pointe var afslutningsvist, at byerne drukner i konkurrencen, fordi de afspejler en nulsumslogik, hvor en by i en periode oplever vækst, mens nabobyen stagnerer. Ifølge Skot-Hansen afspejler byudvikling, der er forankret i konkurrenceelementet og det økonomiske rationale, en selvforstærkende markedslogik.

Vil det være muligt at fortsætte de samme udviklingsinitiativer i byerne og indsætte et ekspressivt, æstetisk rationale som erstatning for det økonomiske rationale? Kunst og kultur bør ses som noget, der er værdifuldt i sig selv på grund af den æstetiske oplevelse, den giver os. Det er det, der er kunstens værdi i byens rum.

I debatten blev det påpeget, at kunsten måske har udspillet sin rolle som den aktør, der kan redde slumrende provinsbyer. Udviklingen peger måske snarere på kunstens brug af randområder og en dyrkning af byernes stedsspecifikke kunst, hvor borgere oplever mødet med den professionelle kunst i det offentlige rum. De voldsomme kulturpolitiske satsninger har marginaliseret kunsten, men det er også kunstens chance for at reetablere sig i byens rum.

En debattør understregede, at en fastholden af kunstens autonomi ikke må opfattes som adskillelse mellem kunst og samfund. Kunstens autonomi kan meget vel betyde en skarpere samfundsinvolverende profil, det udelukker ikke kunstens interaktion med samfundet.

Det kunstpolitiske rum - om kunstens fravær i den aktuelle samfundsdebat. Direktør Lotte Hansen indtog salen i de redskaber, der benyttes af virksomheder til at markedsføre sig på holdninger og værdier.

Til forskel fra tidligere synes kunsten ikke længere inden for rækkevidde, når samfundsbegivenheder skal italesættes og den almindelige journalistik kommer til kort. Dette blev eksemplificeret ved Oluf Palmes død, hvor digteren Klaus Rifbjerg læste et digt til lejligheden direkte i tv-avisen. Kunstens evne til og mulighed for at reflektere over samfundsproblemer er i de landsdækkende medier er forbausende lav.

Lotte Hansen redegjorde for centrale spørgsmål som, hvordan skabes der plads til kunsten i debatten, og hvorfor er kunsten ikke en del af den politiske virkelighed i Danmark, når det er tilfældet i andre europæiske nationer?

Ifølge Lotte Hansen mangler kunsten en grundlæggende diskurs at tale ud fra, og derfor er den debatskabende kunst ikke selvforstærkende og ender ofte i en uheldig position uden for almeninteressen uden interaktion med andre dagsordensættende systemer som politik, medier og moral, der i forvejen er forankret som en diskurs i samfundet og varetager de samme vigtige emner som kunsten. Det umyndiggør desværre kunsten i befolkningens bevidsthed.

Kunsten ekskluderes, fordi politikere og journalister bestemmer, hvad der skal i medierne, og fordi politik, presse og moral taler samme sprog. Kunstnerne kategoriseres som venstreorienterede samfundskritikere, og anmelderne formår ikke at bevæge sig ud af deres snævre kunstfaglighed. Det medvirker blandt andet til at ekskludere kunsten i den offentlige debat.

Kunstens rammebetingelser diskuteres dog i mindre omfang af de politiske aktører, mens selve kunstens indhold eller det kunstneren kan sige noget om, samfundet, livet, det moderne menneskes vilkår etc. ikke bevæger sig op på et niveau, som de øvrige selvrefererende systemer kan påvirkes af. Kunsten sætter derfor ikke en dagsorden i samfundsdebatten.

Med forbillede i de franske saloner og det borgerlige gennembrud i Europa efterlyste Lotte Hansen, at kunsten genfinder sin plads i "kaffestuen" og udgøre en del af det offentlige ræsonnement. Kunsten beskæftiger sig med områder, som allerede befinder sig i kaffestuen, det må derfor være muligt at deltage i universelle diskussioner, som kunsten i forvejen tager stilling til. Aktørerne på kunstområdet skal oversætte kunsten i enkle budskaber til andre agendaer og de skal kunne påvise, hvordan kunsten har svar på det moderne menneskes udfordringer. Argumentet for, hvorfor kunsten er så altafgørende vigtig, mangler. Derfor bør der lægges en fælles strategi for, hvordan kunsten kan få bedre vilkår i den offentlige debat. Den, der ikke formår at fortælle om sin gerning i dagens kommunikationssamfund, taber.

Forsamlingen drøftede derefter hvem de skal tage opgaven på sig? Er det kunstnerne selv, repræsentant-skaberne, interesseorganisationerne, Statens Kunstråd eller Statens Kunstfond?

Afslutning. Uffe Andreasen og Søren Møller konkluderede, at konferencieren og oplægsholderne havde sørget for den livlige og givende debat om vigtige og fælles kunstpolitiske emner, som var seminarrets ene formål. De beklagede, at kulturministeren og øvrige politikere ikke havde kunnet deltage, men de to repræsentantskaber vil sørge for, at den idéudveksling mellem kunstliv og politikere, som var seminarrets andet formål, ville blive genoptaget på senere møder.

Denne skriftlige opsamling vil sammen med billeder og interviews, deltagerliste mv. blive publiceret på Statens Kunstfonds, Statens Kunstråds og Kunststyrelsens hjemmeside: www.kunst.dk